

Herkes Tek Başına Ölüyor ya da Aslında Herkes Yalnızdır: Hans Fallada

Hans Fallada (asıl adı Rudolf Wilhelm Friedrich Ditzgen) 21 Temmuz 1893'te Almanya'nın Greifswald kentinde doğmuş ve 5 Şubat 1947'de Berlin'de ölmüştür. Alman edebiyatının önemli yazarlarından biridir ve özellikle sosyal ve politik konuları ele alan romanları ile tanınır.

Fallada, iyi eğitilmiş bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası Wilhelm Ditzgen, bir yargıçtı. Gençlik yıllarında ciddi sağlık sorunları ve ruhsal çalkantılar yaşayan Fallada, birkaç kez intihar girişiminde bulundu. Bu deneyimler, onun yazılarında sıkça işlediği temaların arka planını oluşturmaktadır.

İlk romanı "Der junge Goedeschal" 1920 yılında yayımlandı. Ancak esas ününü 1932 yılında yayımlanan "Küçük Adam, Ne Oldu Sana?" adlı romanıyla kazandı. Bu roman, Ekonomik Buhan dönemindeki Almanya'da sıradan insanların hayatını ve yaşadıkları zorlukları etkileyici bir şekilde anlatır.

Fallada, Nazi döneminde de yazmaya devam etti ancak siyasi baskılar nedeniyle eserlerinde sansüre maruz kaldı. Buna rağmen, "Wolf unter Wölfen" (Kurtlar Arasında Kurt) gibi önemli eserler üretmeye devam etti.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Hans Fallada'nın sağlığı giderek kötüleşti. Bu dönemde aşağıda hakkında biraz bilgi vereceğim "Herkes Tek Başına Ölüyor" adlı romanını yazdı. Kanımca bu eser en önemli başyapıtıdır.

Hans Fallada, 1947 yılında Berlin'de hayatını kaybetti. Eserleri, özellikle Alman toplumunun sosyal ve politik yapısını anlamak için önemli kaynaklar olarak görülmektedir. Edebî mirası, bugün de birçok okuyucu ve eleştirmen tarafından büyük bir saygıyla anılmaktadır.

Edebî metinlerin amacının içinde oluştukları toplumu yansıtmaya çalışmak yahut misyonlarının topluma ayna tutmak olup olmadığı üzerine çokça tartışılmıştır. Tarihini Platon'a kadar götürebileceğimiz tartışma dönem dönem küllense de teveccüh gösterilen bir mevzudur. Stendhal'ın, romanı "yol boyunca gezdirilen ayna" olarak tanımlaması, Marksist kuramcıların eser-toplum ilişkisini maddi güçle açıklayarak üst üretim olan sanatı alt üretim olan ekonominin belirlediğini savunmaları bu zaviyeden bakıldığında anlamlıdır. Fakat hemen bu noktada Marx ve Engels'in edebiyata dört başı mamur açıklamalar getirmediklerini; sadece yapıtlarındaki bazı değinilerden hareketle eseri oluşturan unsurun ekonomik ilişkilere ilintilenebileceğini savduklarını da belirtmek gerekir. Fakat her şeye rağmen Marx'ın kurduğu bu ilişkinin her zaman güvenilir sonuçlar vermediğini, Tolstoy örneğinden hareketle; zengin bir aileye mensup yazarın da ekonomik olarak alt zümreye mensup insanları ele alan olağanüstü edebî metinler yazabileceğini de kabul etmek gerekmektedir.

Bu bağlamda irdelendiğinde edebî eserlerin toplumsal hafızaya hizmet eden, ele aldıkları, yazıldıkları dönemi yansıtan ya da en azından anıştıran metinler olarak da okunabileceğini iddia etmek mümkündür; tabii ki bunun her metin için, özellikle postmodern metinler için geçerli olamayacağı parantezini de açarak. Billhassa Nazizm gibi belirgin ve baskın dönemleri yaşayan bir toplumun ürünü olan metinler tarihe tanıklık klişesine katılabilecek konuma sahip olurlar.

Nazi döneminde yaşayan, başı Nazizm'le hiç de hoş olmayan yazarlardan Hans Fallada'nın eserleri bu bağlamda döneminin baskıcı ortamını gözler önüne serer. Ömrü boyunca çile çekmiş bir adamın, toplumun en derbeder dönemine tekabül eden yaşantısı eserlerinin de hareket noktası olmuştur. Henüz gencecik bir çocukken geçirdiği kaza ve hemen akabinde yakalandığı tifo onu ağrı kesicilere müptela etmiş ve ağrı kesicilerin de kifayet göstermediği raddede uyuşturucu kullanmaya başlamıştır. Pek çok

kez intihara teşebbüs etmiş, sanatoryumda yatmıştır. 1932'de yazdığı “Küçük Adam, Ne Oldu Sana?” adlı romanı 1935 yılında Yahudi yapımcılar tarafından filme çekilmiş ve bu da onu Nazizm için tehlikeli yazarlar safına katmaya yetmiştir. Eski eşine ateş etmesi nedeniyle Nazilerin akıl hastanesine kapatılmış ve 1947 yılında ölmüştür.

Fallada'nın özellikle “Küçük Adam, Ne Oldu Sana?”, “Herkes Tek Başına Ölüyor” ve “Ayyaş” adlı metinleri biz Türk okurlar için ön plandadır. Otobiyografik öğeler içeren Ayyaş'ta alkole olan düşkünlüğünden dolayı tükenen bir adamın hikâyesi anlatılmaktadır ve denebilir ki bu metin Fallada'nın en kişisel metnidir. Fallada'yı yazının başındaki meramımıza uygun hale getirense “Küçük Adam, Ne Oldu Sana” ve “Herkes Tek Başına Ölüyor” adlı metinleridir.

Kronolojik olarak önceliği olan “Küçük Adam, Ne Oldu Sana?” adlı romanında Fallada, Rus edebiyatının "gereksiz adam" tipine de özdeşlikler sunan "küçük adam" karakterini oluşturur. Dönemin eserleri ve yazarları göz önüne alındığında bürokrasiye ve ulus-devlet erkine mağlup olmuş kişilere sıkça rastlanır. Bunlardan biri de Johannes Pinneberg'dir. Dönemin işsizlikle, yoksullukla boğuşan milyonlarından biri olan Pinneberg hayatta kalma, yaşama tutunma uğraşı verir sürekli. Fakat onun bu çabası kendisinden ekonomik ya da bürokratik olarak yükseklere olan bir üst ele, kanunlarla çevrilmiş hudutlara çarpacaktır. Metnin sonundaysa yoksulluk ve işsizliği protesto gösterileri esnasında, eyleme katılmadığı halde sadece yolda yürüdüğü için bir polisin kendisini itip kakmasından duyduğu üzüntüye, yıkıma şahit oluruz. Kafkaesk bir üslupla görünmez bir erkin altında ezilmiş ve kaderine boyun eğmiştir.

Pinneberg, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra palazlanmaya başlayan bürokratik erkin karşısında yenilgiye uğrayan, hayatın akışında bir konuma sahip olmamış milyonlarca "küçük adam"a bir örnek teşkil etmektedir. Fallada'nın metnine de ismini veren "küçük adam" ifadesi bir anlamda örneğini Goethe'nin Faust'unda gördüğümüz Homunculus'tan türemiştir denebilir. Bu eserde karşımıza çıkan kavram Latince "küçük insan, insancık" manalarına gelir. Fallada her ne kadar metnin orijinalinde bu kavram yerine "Kleiner Mann"ı kullansa da bir anlamda Goethe'den esinlenerek bu terimi "küçük adam" olarak kullandığı iddia edilebilir. Goethe'nin Faust'undaki Homunculus gibi Fallada'nın kahramanı Pinneberg de geniş bir yaşamı özler fakat daima darlık, kısıtlılık ve yoklukla yaşamak zorundadır. Goethe'nin Homunculus'u şişesinde yaşayabilen yapay bir insandır ve kendisini gerçekleştirme, özgürlüğüne kavuşması ancak hayatından vazgeçmesiyle mümkündür. Fallada'nın Homunculus'u olan Pinneberg de özgürlükten, kendisini çepeçevre saran etmenler nedeniyle –ki bu etmenleri evlilik, baba oluşu, iş/işsizlik ve annesinin neden olduğu olumsuzluklar olarak sıralayabiliriz - uzaktır ve bunlardan kurtulması ancak hayatı pahasına gerçekleşebilir. Hülasa, Fallada modern bir Homunculus'u, yirminci yüzyıl Almanya'sına yerleştirerek bireyin kendini gerçekleştirememesi meselesini ele almıştır.

Yazar, ölmeden hemen önce yazdığı eseri olan “Herkes Tek Başına Ölüyor”de ise İkinci Dünya Savaşı'nın vahşi yüzünü ve Nazi zulmünü gösterir. Yeknesak bir hayat süren Quangel çiftinin yaşamını ele alan metnin gerçek bir öyküye dayandığı iddia edilmektedir. Fabrikada işçi olarak çalışan Otto ile Nazi Partisi kadın kollarında çalışan Anna'nın hayatı cephedeki oğullarının ölüm haberini almalarıyla temelinden sarsılmıştır. Bu haberi aldıktan sonra savaşın, inandıkları değerlerin saçmalığına kanaat getirir ve çevrelerindeki insanların da gözlerini açmak isterler. Yaşadıkları şehir olan Berlin'deki pek çok evin kapısının altından attıkları mektuplarla onları savaşa ve Nazizm'e karşı çıkmaya davet ederler. Aslında bu noktadan sonra onların yaşamında bir kovalamaca baş gösterir. En yakınlarında yer alanlarla, gestapoyla bir saklambaç oyunu oynarlar adeta. Fakat maalesef bu kovalamaca bir gün kötü bir sonla biter.

Kısaca özetlenen bu iki eserden hareketle Fallada'nın yaşadığı dönemin toplumsal, ekonomik ve politik meselelerini eserlerine yansıttığını söylememiz mümkündür. Edebiyatın sosyolojiyle birlikte ele alındığı, bu iki disiplinin birlikte çalışmasının ürünü olarak niteleyebileceğimiz eserler yazan Fallada'nın eserleri, bu bağlamda dönem Almanya'sını, geniş bir ölçekte Avrupa'sını anlamamız için birer belgesel-roman niteliği taşır.

Ülkemizin de içinde bulunduğu coğrafyanın yaşadığı ve yaşamakta olduğu acılar hepimizin malumu. Bu noktada edebiyatçılara düşen en büyük görevlerden biri de çağın tanığı olduklarını unutmamaları ve sorumlu bir entelektüel gibi yaşanan acıları unutturmuyarak çocuklarımızın aynı acıları yaşamaması için bu olup bitenleri sadece sosyolojinin ve tarihin değil, edebiyatın da kayd-ı hafızasına almalarıdır.

Ali Lidar, "Herkes Tek Başına Ölür ya da Aslında Herkes Yalnızdır: Hans Fallada"

<https://www.fikirtepediya.com/edebiyat/herkes-tek-basina-olur-ya-da-aslinda-herkes-yalnizdir-hans-fallada/>

(Yayın Tarihi: 23 Haziran 2024).